

1

Το Τοπικό Δίκτυο «Ο κήπος της αειφορίας»

Αλεξάνδρα Τσίγκου ΠΕ70

Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Δ.Π.Ε. Δυτικής Αττικής

Η θεματολογία των σχολικών κήπων προέκυψε αυθόρμητα και πανελλαδικά από τα ενδιαφέροντα των σχολείων με έξαρση την σχολική χρονιά 2012-2013. Κατά τη διάρκεια αυτής της σχολικής χρονιάς η Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Αττικής, με πρωτοβουλία της Υπεύθυνης Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, σχεδίασε και μεθόδευσε την ίδρυση Τοπικού Θεματικού Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με στόχο τη διερεύνηση της έννοιας της αειφορίας μέσα από τους σχολικούς κήπους. Το δίκτυο ονομάστηκε «Ο κήπος της Αειφορίας». Επιλέχτηκε ο όρος «αειφορία», ώστε μαθητές και εκπαιδευτικοί να αντιληφθούν πώς στο σχολικό κήπο εμπλέκονται ποικίλες διαδικασίες (ιστορικές, κοινωνικές, οικονομικές και φυσικές), καθώς και ότι προκύπτουν περιορισμοί και αδιέξοδα που δημιουργούν προκλήσεις προς επίλυση. Βασικός στόχος του δικτύου ήταν να δώσει τη δυνατότητα σε σχολεία από διαφορετικές περιοχές να εργαστούν πάνω σε ένα κοινό θέμα με σκοπό να επικοινωνήσουν, να ανταλλάξουν εμπειρίες, να βρουν κοινές μεθόδους προσέγγισης, να ενδυναμωθούν μέσα από τη συμμετοχή σε κάτι κοινό.

Στην πρόσκληση της ΔΠΕ Δυτικής Αττικής για συμμετοχή στο Τοπικό Δίκτυο, το οποίο επρόκειτο να ιδρυθεί, ανταποκρίθηκαν 21 σχολεία. Στη συνέχεια, σε νέο έγγραφο διατυπώθηκαν πιο αναλυτικά ο σκοπός του δικτύου, οι ειδικότερες θεματικές ενότητες, οι στόχοι, το αντικείμενο και η μεθοδολογία εργασίας, ορίστηκε η Συντονιστική Επιτροπή και οι συνεργαζόμενοι φορείς.

Πιο συγκεκριμένα, το εν λόγω ΤΔΠΕ σκοπό είχε να γίνει πεδίο για γόνιμο προβληματισμό και ανταλλαγή ιδεών ανάμεσα στους μαθητές και εκπαιδευτικούς σχετικά με τρόπους και πρακτικές που συνδέονται με τις αειφορικές λειτουργίες του σχολικού κήπου- την παιδαγωγική, την περιβαλλοντική και την κοινωνική.

Το ΤΔΠΕ είχε στόχο να συντονίζει τη δικτύωση των σχολείων, των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των υπόλοιπων εμπλεκόμενων ομάδων με γνώμονα την οργανωμένη επιστημονική, διδακτική και παιδαγωγική προσέγγιση του θέματος. Να φέρει την εκπαιδευτική κοινότητα σε επαφή με τα φυτά της τοπικής χλωρίδας και την αειφορική καλλιέργειά τους. Να συνδέσει τις παραδοσιακές μεθόδους σποράς και καλλιέργειας με τις σύγχρονες με αποτέλεσμα την παραγωγή ασφαλών τροφίμων με ήπιες μεθόδους. Να γίνει πεδίο διατήρησης και διάδοσης των τοπικών ποικιλιών, σεβασμού όλων των παραγόντων που συντελούν στην παραγωγική διαδικασία και την αειφορική διαχείριση των φυσικών πόρων. Ταυτόχρονα να αναδείξει την συμβολή του αστικού πρασίνου για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στη Δυτική Αττική.

Ως ειδικότερες θεματικές ενότητες ορίστηκαν: Α) Η ελληνική χλωρίδα- Γνωριμία με τα φυτά του τόπου μου, Β) Ντόπιες ποικιλίες- Αξία και διατήρησή τους, Γ) Αειφορική καλλιέργεια φυτών, Δ) Πιστοποιημένα προϊόντα- Έλεγχος- Πιστοποίηση, Ε) Μεσογειακή διατροφή- Τροφή για όλους, ΣΤ) Ο ρόλος των φυτών στο αστικό και περιαστικό πράσινο. Γενικά οι

δραστηριότητες στον κήπο μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διδαχθούν πολλοί επιστημονικοί κλάδοι και να δημιουργηθούν συνδέσεις σε όλη τη διδακτέα ύλη. Ιδιαίτερη βαρύτητα για τα σχολεία της επιβαρυσμένης περιβαλλοντικά Δυτικής Αττικής δόθηκε στη θεματική ενότητα για το αστικό πράσινο, καθώς αυτό βελτιώνει την αισθητική εικόνα της πόλης δημιουργώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και αναβαθμίζοντας την ποιότητα ζωής των πολιτών.

Τέθηκαν επίσης οι ακόλουθοι στόχοι: Οι εμπλεκόμενοι στο ΤΔΠΕ να γνωρίσουν τα φυτά της ελληνικής χλωρίδας με έμφαση σε αυτά που ευδοκούν στον τόπο τους, να αποκτήσουν κριτήρια για τις επιλογές φυτεύσεων, να αντιληφθούν ότι τα τρόφιμα που καταναλώνουν είναι συνήθως προϊόν εντατικής καλλιέργειας, εξαρτώμενης από πάσης φύσης εισροές, να διδαχθούν την περιβαλλοντική, διατροφική και οικονομική αξία καλλιέργειας τοπικών προϊόντων, να παράγουν οι ίδιοι μέρος της τροφής τους, να αποκτήσουν στάσεις για την προστασία της βιοποικιλότητας, να σέβονται τα φυτά, την τροφή και το περιβάλλον, και τέλος να καλλιεργήσουν στην εκπαιδευτική κοινότητα μια νέα κουλτούρα για τη βιωματική μάθηση στους σχολικούς κήπους.

Μεθοδολογικά, οι συμμετέχοντες στο ΤΔΠΕ είχαν την δυνατότητα να εντρυφήσουν σε μεθόδους βιωματικής προσέγγισης, διεπιστημονικής θεώρησης και ομαδικής εργασίας. Μέσω του ΤΔΠΕ τους δόθηκε η ευκαιρία για ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ συνεργαζόμενων σχολείων και επιχειρήθηκε άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία. Ο «Κήπος της Αειφορίας» περιελάμβανε λαχανικά, αρωματικά φυτά και δέντρα της μεσογειακής χλωρίδας, με έμφαση στη χρήση σπόρων από τοπικές ποικιλίες. Σε μικρούς κήπους, που δεν διέθεταν επαρκή χώρο για φύτευση απευθείας στο έδαφος, αξιοποιήθηκε χώρος διαμορφωμένος στο σχολείο με ζαρντινιέρες και μεγάλες γλάστρες. Έγινε χρήση παραδοσιακών τεχνικών σποράς, φύτευσης, λίπανσης και συγκομιδής των καρπών και των σπόρων. Όπου υπήρχε η δυνατότητα λειτούργησε παράλληλα και κομποστοποιητής. Οι ευκαιρίες που δόθηκαν στους μαθητές στην ενασχόλησή τους με τον κήπο ήταν εξαιρετικές, γιατί τους οδήγησαν να ανακαλύψουν, να πειραματιστούν, να μάθουν εμπειρικά, να συνεργαστούν με άλλους. Εξάλλου, η ανάληψη πρωτοβουλιών για περισσότερες αλλαγές στο σχολείο με στόχο ένα αειφόρο σχολείο με συνεργασία των εκπαιδευτικών και με τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας ενισχύει την αυτοεικόνα του παιδιού και βοηθά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και την απόκτηση επιπλέον γνώσεων.

Στην εξαμελή συντονιστική επιτροπή του ΤΔΠΕ ως ισότιμα μέλη συμμετείχαν οι Υπεύθυνες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Α/βάθμιας και Β/βάθμιας Δυτικής Αττικής, ο Υπεύθυνος του Κ.Π.Ε. Ελευσίνας, δύο Διευθυντές Δημοτικών Σχολείων και η Γεωπόνος του Τμήματος Πρασίνου του Δήμου Ασπροπύργου. Η Συντονιστική Επιτροπή κατάφερε να συντονίζει τις μαθητικές ομάδες που συμμετείχαν στο δίκτυο, να αποφασίζει για τις δράσεις και τις ενέργειες του δικτύου, να καθορίζει την περιοδικότητα των συναντήσεών του, να ρυθμίζει τα προβλήματα που πιθανώς θα ανέκυπταν, να αναπτύξει συνεργασίες με επιστημονικούς και κοινωνικούς φορείς, να αξιολογεί την πορεία του Δικτύου.

Στο ξεκίνημα του Δικτύου το πρώτο που αναζητήθηκε ήταν η συνεργασία σε αντίστοιχα εγχειρήματα, ώστε να γίνεται ανταλλαγή εμπειριών και να υπάρχει τακτική ανατροφοδότηση. Έτσι διαπιστώθηκε ότι την ίδια εποχή είχαν ξεκινήσει άλλα δύο

ομοθεματικά δίκτυα για τους σχολικούς κήπους στην όμορη Διεύθυνση της Γ' Αθήνας από τις αντίστοιχες Υπεύθυνες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Α/βάθμιας και Β/βάθμιας Εκπαίδευσης. Το δίκτυο της Δευτεροβάθμιας «Σχολικοί Λαχανόκηποι: Καλλιεργώ μέρος της τροφής μου» και το αντίστοιχο της Πρωτοβάθμιας «Ο Σχολικός Κήπος των χρωμάτων και των αρωμάτων» απέκτησαν από την αρχή της ίδρυσής τους κοινή πορεία με τον «Κήπο της Αειφορίας». Διερευνώντας την έννοια της συνεργασίας, διοργανώθηκε μια συνάντηση των εκπαιδευτικών των τριών τοπικών δικτύων της Αττικής με το αντίστοιχο της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. Πελοποννήσου «Σχολεία με Κήπο», όταν οι εκπαιδευτικοί από την Πελοπόννησο επισκέφθηκαν την Αττική για επιμορφωτική δράση. Μέσα σε ζεστό κλίμα έγιναν γνωριμίες, ανταλλάχθηκαν εμπειρίες, μοιράστηκαν σπόροι και η συνάντηση κατέληξε σε αδελφοποιήσεις σχολείων. Παράλληλα ξεκίνησε και η συνεργασία με το Ε.Θ.Δ.Π.Ε. «Σποράκι, πηγή ζωής», που συντονίζει το Κ.Π.Ε. Λαυρίου.

Για την επιστημονική και παιδαγωγική επιμόρφωση των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε κύκλος επιμορφωτικών σεμιναρίων και ημερίδων, με έμφαση στη βιωματική μάθηση.

Στο νεοϊδρυθέν Κ.Π.Ε. Ελευσίνας έγινε η ιδρυτική συνάντηση του Δικτύου σε ημερήσιο σεμινάριο με τη συμμετοχή 45 εκπαιδευτικών από τα σχολεία του δικτύου. Το πρόγραμμα περιείχε εισηγήσεις καθηγητών από το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο και ειδικών επιστημόνων βοτανολόγων με παιδαγωγικές προεκτάσεις και παρουσίαση εναλλακτικών εκπαιδευτικών εργαλείων. Περιελάμβανε βιωματικά εργαστήρια στον Βοτανικό Κήπο Διομήδους. Ακολούθησαν εργαστήρια εγκατάστασης κομποστοποιητή και παιχνιδιών με θέμα την κομποστοποίηση. Την ίδια περίοδο υλοποιήθηκε απογευματινό βιωματικό σεμινάριο με επιμορφωτή εκπρόσωπο της Εναλλακτικής Κοινότητας Πελίτι. Στο σεμινάριο αυτό οι εκπαιδευτικοί ενημερώθηκαν για τις τοπικές ποικιλίες και την αξία τους για την διατήρηση της βιοποικιλότητας. Το τρίτο απογευματινό σεμινάριο της ίδιας σχολικής χρονιάς είχε θέμα την μεταποίηση προϊόντων του σχολικού κήπου και ειδικότερα την παρασκευή σαπουνιού από ελαιόλαδο και βότανα. Σαν επιστέγασμα της όλης επιμορφωτικής δράσης διοργανώθηκε ένα ημερήσιο σεμινάριο με τη συνεργασία των τριών συνεργαζόμενων τοπικών δικτύων της Αττικής και του δικτύου της Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. Πελοποννήσου. Υλοποιήθηκε στην Καλαμάτα, στο Κτήμα Φοίφα, που υποστηρίζει την φυσική καλλιέργεια, την διατήρηση των ντόπιων ποικιλιών και έχει δημιουργήσει δίκτυο συνοικιακών κομποστοποιητών.

Τη δεύτερη σχολική χρονιά διοργανώθηκαν τέσσερα απογευματινά επιμορφωτικά σεμινάρια για τους εκπαιδευτικούς, ένα διήμερο σεμινάριο με τα συνεργαζόμενα τοπικά δίκτυα, μια ημερίδα για εκπαιδευτικούς και γονείς, ένα τριήμερο σεμινάριο σε συνεργασία με το Κ.Π.Ε. Δραπετσώνας και υπήρξε ενεργός συμμετοχή στο τριήμερο σεμινάριο του Εθνικού Δικτύου «Σποράκι, πηγή ζωής» στο Κ.Π.Ε. Λαυρίου. Δύο από τα απογευματινά σεμινάρια έγιναν σε συνεργασία με το Κέντρο Φυσικής Καλλιέργειας με εισηγητή τον ιδρυτή του Παναγιώτη Μανίκη, είχαν δε θέμα τη δημιουργία λαχανόκηπου με τη μέθοδο της φυσικής καλλιέργειας, η οποία βρήκε μεγάλη ανταπόκριση και από τους εκπαιδευτικούς και από τους μαθητές. Το τρίτο σεμινάριο είχε θέμα την παιδαγωγική μέθοδο της Ιστοριογραφικής και την εφαρμογή της σε πρόγραμμα για τον σχολικό κήπο. Το τέταρτο σεμινάριο είχε θέμα την κομποστοποίηση με βιωματική δημιουργία κομποστοποιητή στον κήπο του σχολείου και μια διδακτική πρόταση για τον σχεδιασμό

πολύμηνου προγράμματος στην τάξη. Το ίδιο θέμα είχε και η ημερίδα για τους γονείς και τους δασκάλους ενός δημοτικού σχολείου του Ασπροπύργου. Το διήμερο σεμινάριο, που συνδιοργανώθηκε με τις Διευθύνσεις της Γ' Αθήνας, περιελάμβανε απογευματινές εισηγήσεις και παρουσιάσεις καλών πρακτικών σε δημοτικό σχολείο του Χαϊδαρίου και ημερήσιες βιωματικές δράσεις στο Εσοκτήμα (Σκούρτα Βοιωτίας), χώρο με ερευνητικό ενδιαφέρον όσον αφορά την εφαρμογή νέων τεχνολογιών στους κήπους του. Το τριήμερο σεμινάριο του Κ.Π.Ε. Δραπετσώνας ήταν πολύ πλούσιο σε θεωρητικές εισηγήσεις και παρουσίαση εκπαιδευτικού υλικού, σε βιωματικά εργαστήρια δημιουργίας κομποστοποιητή, βραχόκηπου και λαχανόκηπου, αλλά και σε εργαστήρια έξυπνων κατασκευών για τους σχολικούς κήπους από ανακυκλώσιμα υλικά. Όλες οι εισηγήσεις και τα εργαστήρια του σεμιναρίου εκδόθηκαν σε ηλεκτρονικό τόμο. Στο τριήμερο σεμινάριο του Δικτύου «Σποράκι, πηγή ζωής» έγινε παρουσίαση με αφίσα των ετήσιων προγραμμάτων από έξι σχολεία του τοπικού μας δικτύου, που ήταν ταυτόχρονα και μέλη του Εθνικού Δικτύου και παρουσίαση καλών πρακτικών από τις δράσεις του τοπικού δικτύου κατά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του.

Συμμετοχή στο τριήμερο σεμινάριο του Εθνικού Δικτύου «Σποράκι, πηγή ζωής» στο Κ.Π.Ε. Λαυρίου

Την τρίτη σχολική χρονιά υλοποιήθηκε ένα απογευματινό σεμινάριο για την δημιουργία λαχανόκηπου με τη μέθοδο της φυσικής καλλιέργειας και ένα ημερήσιο σεμινάριο σε συνεργασία με τα δύο δίκτυα της Γ' Αθήνας στο Ίδρυμα Δαμιανός στον Σχίνο Κορινθίας, όπου οι εκπαιδευτικοί εκτός από την επαφή με όλα τα είδη καλλιεργειών που διαθέτουν οι κήποι του ιδρύματος, εργάστηκαν βιωματικά αξιοποιώντας τη θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης. Επίσης στο εισαγωγικό σεμινάριο για το Πρόγραμμα ΒΙΒΛΙΑ ΣΕ ΡΟΔΕΣ έγινε ένα δίωρο βιωματικό εργαστήριο για τον σάκο «ΚΗΠΟΙ», ενώ σε άλλο απογευματινό σεμινάριο σαν μεθοδολογικό εργαλείο δόθηκε η θεωρία των Πολλαπλών Νοημοσυνών και η εφαρμογή της στους σχολικούς κήπους. Η δημιουργία συνεργατικής ιστοσελίδας Wiki στην πλατφόρμα Wikispaces επιδείχτηκε και εφαρμόστηκε σε βιωματικό εργαστηριακό σεμινάριο σε αίθουσα πληροφορικής. Σε αντίστοιχο χώρο υλοποιήθηκε σεμινάριο για την δημιουργία ψηφιακού βίντεο για την παρουσίαση των προγραμμάτων με το εργαλείο Movie Maker των Windows.

Για τη στήριξη των εκπαιδευτικών και τη δημοσιοποίηση των δράσεων του δικτύου δημιουργήθηκε ιστολόγιο στη διεύθυνση <http://okipostisaeiforias.wordpress.com/>. Το ιστολόγιο είναι διαρθρωμένο σε σελίδες που αναφέρονται στις επιμέρους ενότητες και τη γενικότερη θεματολογία του δικτύου και περιέχουν ενημερωτικό υλικό. Σε άλλες σελίδες δημοσιεύονται υλικό και φωτογραφίες από τα Σεμινάρια, τις Δράσεις των Σχολείων, καθώς επίσης και πλούσιο Εκπαιδευτικό Υλικό. Το ιστολόγιο δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να μεταβαίνει με υπερσυνδέσμους στα ιστολόγια των συνεργαζόμενων δικτύων και άλλα παρεμφερή ιστολόγια και ιστοσελίδες. Οι τακτικές αναρτήσεις επί της θεματολογίας του ιστολογίου στοχεύει στη διαρκή ενημέρωση των εκπαιδευτικών του δικτύου.

Στο Τοπικό Δίκτυο συμμετείχαν 21 σχολεία την πρώτη χρονιά, 26 σχολεία τη δεύτερη χρονιά και 24 σχολεία την τρίτη χρονιά και από τους 5 Δήμους της Δυτικής Αττικής. Άλλα από αυτά δούλεψαν στο δίκτυο τρεις συνεχόμενες χρονιές, άλλα δύο και άλλα μία σχολική χρονιά. Κατά τη διάρκεια των τριών χρόνων έγιναν πλούσιες δράσεις στους κήπους και στις τάξεις των συμμετεχόντων σχολείων, οι οποίες είχαν σχέση με τις θεματικές ενότητες του δικτύου.

Έγιναν πολλές φυτεύσεις με φυτά της ελληνικής χλωρίδας με αντοχή στις ξηροθερμικές συνθήκες της Αττικής, τα περισσότερα από τα οποία παραχωρήθηκαν από τον Βοτανικό Κήπο Διομήδους, άλλα από τους Δήμους και άλλα από τους μαθητές. Με τη βιωματική αυτή δραστηριότητα αποκτήθηκε από τους μαθητές μια πιο καλή γνωριμία με τα φυτά της μεσογειακής χλωρίδας και αναπτύχθηκε μια μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση για την προστασία τους. Σε δύο σχολεία δημιουργήθηκαν εξ αρχής οι σχολικοί τους κήποι με μεγάλη κινητοποίηση όλων των μαθητών του σχολείου και των Συλλόγων Γονέων.

Πολλά σχολεία επικεντρώθηκαν στην δημιουργία σπορείων ανοιξιότικων λαχανικών, τα ώριμα φυτάρια των οποίων μοιράστηκαν στους μαθητές του σχολείου σε ανοικτές γιορτές. Άλλα σχολεία χώρισαν ενότητες στους κήπους τους και δημιούργησαν λαχανόκηπο, ανθόκηπο και βοτανόκηπο. Αναζήτησαν παραδοσιακούς σπόρους και έκαναν συλλογές και τράπεζες σπόρων, δημιούργησαν φυτολόγια. Κάποια νηπιαγωγεία μετέφεραν τα μαθήματά τους στην αυλή, χρησιμοποιώντας τον κήπο σαν ερευνητικό πεδίο και χώρο πειραμάτων.

Άλλα σχολεία διεύρυναν τον κήπο τους δημιουργώντας επιπλέον χώρο με χώμα σε όμορφους συνδυασμούς από παλιά λάστιχα αυτοκινήτων, προωθώντας έτσι και την καλή συνήθεια της επανάχρησης παλαιών αντικειμένων. Η γνωριμία με το οικοσύστημα του κήπου τους έμαθε να το προστατεύουν. Συνδύασαν τα φυτά του κήπου τους με τις εποχές, επισκέφθηκαν τοπικές αγορές και αναγνώρισαν τα μεσογειακά εποχικά φρούτα και λαχανικά από εκείνα που εισάγονται ή καλλιεργούνται σε θερμοκήπια. Παρατήρησαν, μέτρησαν, κατέγραψαν, πειραματίστηκαν, έβγαλαν συμπεράσματα. Το μεγαλύτερο κέρδος όμως ήταν ότι ενεργοποίησαν όλες τους τις αισθήσεις, την όραση, την ακοή και ιδιαίτερα την αφή, κινητοποίησαν τα συναισθήματά τους, ένωσαν απίστευτη χαρά πιάνοντας με τα χέρια τους το χώμα, απέκτησαν δεξιότητες χρήσης ποικίλων εργαλείων, έμαθαν να μοιράζονται, να υπομένουν, να συνεργάζονται.

Μετά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας προέκυψε η ανάγκη να υπάρχει ανταλλαγή ιδεών και αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων σχολείων του δικτύου. Γι' αυτό δημιουργήθηκε μια συνεργατική ιστοσελίδα (wiki), η οποία δίνει στα μέλη τη δυνατότητα να συναντώνται ασύγχρονα, σε χρόνους που εξυπηρετεί τον καθένα, να καταθέτουν το υλικό τους, να

εμπνέονται από τις ιδέες των άλλων, να σχολιάζουν και να «επικοινωνούν». Το wiki αυτό βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://kiposaeiforias.wikispaces.com/>. Το κάθε σχολείο θα έχει τη δική του σελίδα, την οποία μπορεί να διαμορφώσει όπως επιθυμεί καταθέτοντας το υλικό από τις δράσεις στον σχολικό του κήπο.

Στην τριετή πορεία λειτουργίας του το Τοπικό Δίκτυο κατάφερε να κινητοποιήσει μεγάλο μέρος των εκπαιδευτικών της Δυτικής Αττικής, που υλοποιούν περιβαλλοντικά προγράμματα για τον σχολικό κήπο. Το δίκτυο αυτό έδωσε τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να νιώσουν μεγαλύτερη ασφάλεια, καθώς ανήκαν σε μια ομάδα μαζί με άλλους που επεξεργάζονται ένα κοινό θέμα, να μπορούν να μοιράζονται τις ιδέες τους, να παίρνουν τακτικά ανατροφοδότηση, να συμμετέχουν σε συντονισμένες επιμορφωτικές δράσεις, ακραιφνώς βιωματικές, στηριγμένες στην θεωρία της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Το μέγεθος και η έκταση του δικτύου, όσον αφορά τον αριθμό των σχολείων και τη γεωγραφική διασπορά τους, ήταν εύκολα διαχειρίσιμα από τη Συντονιστική Επιτροπή και κυρίως από την Υπεύθυνη Π.Ε., που σήκωνε το κύριο βάρος στον συντονισμό των δράσεων των σχολείων. Οι αξιολογήσεις των εκπαιδευτικών στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς ήταν πολύ θετικές, αναφερόμενες τόσο στην βιωματικότητα των επιμορφωτικών δράσεων όσο και στην ευκολία επικοινωνίας και ανταλλαγής εμπειριών. Οι κήποι των σχολείων έγιναν σε μεγάλο βαθμό «κήποι της αειφορίας», γιατί εκτός από το γνωστικό μέρος, δόθηκε μεγάλη έμφαση σε σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους, όπως στην βιωματική ομαδοσυνεργατική προσέγγιση, δόθηκε έμφαση στην διάχυση και την εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας μέσω των υπόλοιπων μαθητών του σχολείου, των γονέων και των δήμων. Επίσης μαθητές και δάσκαλοι ενεπλάκησαν στην κριτική διερεύνηση των σύγχρονων κοινωνικο-οικονομικών παραμέτρων που τέθηκαν στη θεματολογία του δικτύου, όπως η διατροφική αυτάρκεια, η διατήρηση των τοπικών ποικιλιών, η εποχικότητα των καλλιεργειών, η απεξάρτηση από τις μεγάλες εταιρείες εμπορίας σπόρων. Τα ζητήματα αυτά οδήγησαν σε αλλαγή στάσεων και συμπεριφορών όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

Η επιτυχημένη λειτουργία του τοπικού δικτύου μάς οδηγεί σε ασφαλή συμπεράσματα ότι τα τοπικά δίκτυα, αν είναι σωστά στημένα από την αρχή, αν βασίζονται σε επιστημονικές αρχές, αν έχουν καλό συντονισμό δράσεων, αν έχουν ανάπτυξη και εξέλιξη και όχι στατικότητα και επανάληψη, μπορούν να αποτελέσουν μια καλή πρακτική για τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, οι οποίες μέσω των Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης μπορούν να ιδρύουν και να συντονίζουν τοπικά δίκτυα, ώστε και να ομαδοποιείται η θεματολογία των σχολικών προγραμμάτων και οι εκπαιδευτικοί να έχουν καλύτερη στήριξη στο έργο τους. Ένα ακόμη συμπέρασμα που βγαίνει είναι ότι τα ομοθεματικά δίκτυα μπορούν να βρίσκουν τόπο συνεργασίας και ανταλλαγής καλών πρακτικών, ώστε να υπάρχει τακτική ανατροφοδότηση κυρίως για τους συντονιστές τους.

Βιβλιογραφία

Αρετάκη Κ. (2008). Πρόταση δημιουργίας Εθνικού Θεματικού Δικτύου για τα σπήλαια. 4ο Συνέδριο Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε.

[Μπαζίγου Κ. & Βασιλοπούλου Σ., 2014, Σχολικοί - Αστικοί κήποι: Γιατί και πώς. Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Δραπετσώνας και Τροιζήνας-Μεθάνων. Δραπετσώνα](#)

[Τσίγκου Α., 2015, Η εμπειρία ενός Τοπικού Δικτύου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για τους σχολικούς κήπους, Πρακτικά 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου ΠΕΕΚΠΕ, Βόλος 8-10 Μαΐου 2015](#)